

SCOLA ROMANA.

Foia pedagogica si didactica

pentru interesele institutelor de cultura si ale organelor acestora.

Edata si redigeata de

Joanu Candrea si Basiliu Petri.

Ese odata in septemana, Vinerea. Pretiulu: pe unu anu 5 fl., pe diumetate 2 fl. 50 cr. — Pentru insertiuni: cate 5 cr. de sfru si timbrulu.

Sabiiu, 19. Novembre v. 1876.

Prenumeratiunile si corespundintiele sunt a se adresá la: Redactiunea „Scólei romane“ in Sabiiu (Hermannstadt, Nagy-Szeben) franco.

Insusirile educatiunei bune.

Slabu si neajutoratu in poterile sale fizice si spirituale vine omulu pe lume. Are gura si nu póte vorbi, mane are si nu le póte folosi, petióre — si nu este in stare a amblá.

Este fianta miserabila, carea indata in primele díle si-ar terminá viéti'a, de nu l'aru mantuí iubirea parintloru sei prin — educatiune. Are lipsa de nutrementu, si mama-sa 'lu nutresce, cà-ci elu nu-si póte cautá de sene mancarea, cá puii gániloru; i trebuie vestminte, fiindu ca natur'a nu l'a imbracatu, si parintii se ingrigescu si de aceste. Parintii 'lu ferescu de tóte influintiele stricatióse si-i dau de tóte câte-i suntu de lipsa, va se dica: incepu a-lu educá. Si educatiunea acést'a nu se finesce cu anii copilariei, ci duréza, desí in alta forma, pana-ce copilulu se face „barbatu“ si copil'a „muiere“.

De educatiune totu omulu are lipsa, cà-ci fora educatiune omulu nu si-ar poté implení destinatiunea sa, carea este: a fi fericitu prin virtute. In legatura cu acést'a scopulu educatiunei nu póte fi decâtu: a conduce genulu omenescu la fericire.

Inse nu fia-care educatiune póte realisé acestu scopu. Este educatiune, carea produce chiar contrariulu, face adeca pre omu nefericitu. Acést'a educatiune este rea.

Rea seau gresita este educatiunea, candu activitatea poteriloru fizice si spirituale ié o directiune, carea aduce pre omu in contradicere cu sene insusi, cu societatea omenésca, cu legile sociale si morale. A cresce pre omu „reu“ este fórte usioru, inse a-lu cresce „bine“ este lucru greu. Dela unu educatoriulu se cere, se cunósca pre omu de ajunsu, anume se cunósca nunumai poterile sale fizice si spirituale, ci si modulu de a le desvoltá si cultivá astfelu, cá omulu se-si póta implení destinatiunea. Cunósccerea reguleloru pedagogice in teoríia face sciinti'a educatiunei, ér aplicarea loru in pracsá — art'a educatiunei. Educatiunea atátu cá sciintia, cátu si cá arta, spre a meritá numele de „buna“, trebuie se fia naturala si religiósá. Ni-se va observá póte din

partea unor'a, ca educatiunea buna are mai multe insusiri. Nici noi nu dícemu ba; sustínemu inse, ca celelalte insusiri, ori câte si ori cari aru fi ele, se cuprindu in acestea dóue.

Se vedemu dar', candu educatiunea este I. naturala, II. religiósá.

I.

Deja filosofii pagani din evulu vechiu pretindeau, sè urmamu natur'a („naturam secqui“), adeca se nu facemu nimicu contrariu legiloru naturale. Ér mai târdú I. A. Commenius díse in „Didactica magna“, cumcá la educatiunea si instructiunea tinerimei totu deaun'a natur'a se ne fia conducatoriá. Inse elu intielege natur'a ecsterióra si nu natur'a interióra, natur'a omului. Dupa parerea lui e de lipsa, cá educatoriulu se cunósca natur'a ecsterióra si dupa legile acesteia „se crésca ómeni“. Dar' pedagogii mai noi (Pestalozzi, Rousseau s. c. a.) dícu apriatu, ca pentru cá educatiunea se fia naturala, ea trebuie se urméze natur'a omului. Din ast'a cauza face atát'a trebuintia invetiatoriloru a scí antropologi'a (somatologi'a si psihologi'a), adeca a cunósce pre omu. Noi dar' aici sub „natura“ totu natur'a omului vomu intielege-o.

Dreptu aceea educatiunea este naturala:

1. déca ea se incepe de tempuriu.

Omulu indata dela nascere are lipsa de educatiune. Dreptu este, cà in primele díle educatiunea numai la trupu se referesce, de óra ce spiritulu inca dormitéza. Educatiunea acést'a este ecclusivu tréb'a parintloru si ei o indeplinescu destulu de bine; mam'a 'si satura copilulu cu laptele seu, 'lu invelesce in scutece curate si calde, 'lu apera de pericole, etc. Aici mesiescu mai cu séma acei parinti, cari infasiura si légana pre infantu preste mesura. „Abia infantulu vine pe lume“ díce Rousseau — „abia se sentieste liberu, deslegatu, si éra 'lu facu robu. 'Lu léga sè nu se póta miscá, cá sè védia numai decâtu, cà e nascutu pentru robia“. In adeveru e lucru curiosu, inse mamele facu acést'a din iubire. Éle voiescu a ferí pre infantu de frigu etc. si nu cugeta, ca acestu scopu se póte ajunge si fora funi. Infasiurarea nu este recomandabila pentru

desvoltarea trupului. Dar' inca si mai multu se ne ferim de a leganá pre infanti preste mesura. De plange infantulu, mam'a buna 'lu légana cugetandu: dóra i este somnu si nu póte dormí!" Dar se insiéla, cà-ci elu cându plange, nu totdeún'a voiesce a dormí, ci cere nutremente seau a fi eliberatu din legaturi. Ar' fi bine, déca mamele s'aru ocupá mai multu cu crescerea filoru loru, si vedindu, ca acestia au óre care necasu, se cerce mai ántáiu caus'a, dar se nu-lu imbeta cu leganatul. Dreptu, cà prin leganatu se voru scapá de neplacerea plansului; inse infantulu va patimí ¹⁾).

In primele díle se avemu fórte mare grige de infanti. Atunci fiindu mai slabi, densii au mai mare lipsa de ajutoriu, de educatiune; inse nimicu se nu facemu, ce este contrariu naturei: se nu-i leganamu, se nu-i infasiuramu!

Naturala este educatiunea:

2. déca poterile fizice se desvólta paralelu cu cele spirituale.

Omulu constá din dóue parti, din trupu si spiritu. Prin urmare desvoltandu numai trupulu au numai spiritulu, amu educatu copilulu numai pe diumetate. In casulu primu ucidemu in elu schinteia dommedieiésca sf-lu crescemu asemene animaleloru, cari nu sciu decátu a semtí; ér in casulu alu doile amu ruiná templulu spiritulu si amu cresce o fiintia, care n'ar fí capabila a serví spiritului forte tare.

Si — dorere — vedemu si de aceste ecsemples! Intimpinamu ómeni, cari suntu indestuliti vedindu, ca fii loru suntu robusti si sanetosi, de-sí spiritulu loru e nedesvoltatu. Si din contra vedemu si parinti de aceia, cari credu ca-si implinescu detorintiele parintiesci, déca din fii loru facu „doctori“ in cutare sciintia, fora a se intrebá, câtu tempu se voru bucurá fii loru de titulele aceste, si nu cumu-va diplom'a de „doctoru“ li-a deschisu mormentulu? Chiar si prin scóle vedemu inca si astadi, cumu se crescu numai „diumetati“ de ómeni. Speramu inse, ca vomu ajunge a numerá casurile acestea intre „raritati“, fiindu scopulu scóleloru a cresce ómeni intregi la trupu si tari la spiritu.

A desvólta poterile spirituale paralelu cu cele fizice nu este lucru usioru, inse tocmá intru acést'a stá sciinti'a pedagogica. Din caus'a acést'a ar fí bine se invetie si parintii ceva despre crescerea copiiloru ²⁾; ér cu educatiunea publica se se ocupe ómeni evalificati, invetiatori de profesiune.

Naturala este educatiunea:

3. déca tine contu de etatea si genulu eleviloru.

Educatoriulu, carele ignoréza momentele aceste, nu póte produce frupte bune si sanetóse pe terenulu educatiunei.

¹⁾ Ni-s'ar poté dice: »Si pe noi ne-au leganatu, si totusi suntemu ómeni intregi!« La acést'a respundemu intrabandu din parte-ne: Óre déca nu ne-arú fí léganatu, nu amu fí fostu mai sanetosi, mai intregi? I. B.

²⁾ Dela invetiatorii poporali si din scrierile poporale. I. B.

Déca elu va folesí acelesi regule la crescerea unui copilulu, cá si la crescerea unui june; déca se va nevoi a face din copilulu inainte de tempu unu barbatu: atunci educatiunea sa va fí gresíta si nu-si va ajunge scopulu, cà-ci ce e bunu pentru unu june, póte fi stricatiosu pentru unu copilulu, si din contra. Acomodandu-ne inse cu educatiunea dupa etatea eleviloru, nu vomu mai vedé „copii betrani“ si „barbati copilareti“.

Asemene nu se ajunge scopulu educatiunei nici atunci, candu nu luamu privire la genu, cà-ci alt'a este chiamarea barbatiloru si alt'a destinatiunea muieriloru. Muierea e nascuta pentru familia, ea trebuie se fia mama buna ¹⁾ si sočia fidela. Se crescemu deci din copile mame culte, ér nu profesori, filosofi etc. pentru cari suntu chiamati barbati. Prin acést'a nu voimu a díce cà muierile nu arú avé lipsa de cultura mai inalta; ele trebuie se se impartasiésca la educatiune si instructiune cu tóta seriositatea, si spre acestu scopu au trebuintia de cultura solida, inse la crescerea loru se avemu in vedere totu de-aun'a chiamarea muerésca.

Naturala in fine este educatiunea:

1. déca suntemu cu luare aminte la temperamentulu, la starea sociala si la viitoriulu prunciloru.

Cumu ca crescerea trebuie se fia cu luare aminte si la temperamentu, toti o scimu, câtu ne-amu ocupatu cu teori'a creșterei, cu pedagogi'a; inse in pracsá numai fórte puçini scú profitá de acestu momentu. De aici se eșplíca apoi, pentru ce nu ne succedu asiá multe planuri in educatiune si pentru ce ne insielamu câte odata chiar si in cele mai bune sisteme pedagogice.

Cá se potemu cresce bine, nu este destulu a studiá numai natur'a omului in genere, ci se cere a cunoșce si natur'a individuala, carea mai multu depinde dela temperamentu.

Starea sociala si viitoriulu individiiloru inca merita tóta atentiunea, fiindu lucru naturalu, ca ómenii nu potú fí toti egali in avere si ranguri. Unii suntu avuti; altii seraci. Unii suntu chiamati a se ocupá cu agricultur'a, carea dupa Rousseau, „este chiamarea cea mai principala si mai onorifica“; pre altii sórtea i conduce pe terenulu sciintieloru si alu artiloru, ér altii 'si cauta pana vietiei prin industria. De aici urméza, ca si educatiunea trebuie se tina contu de acést'a diversitate in chiamarile ómeniloru.

De amu cresce fic'a unui plugariu, intocmai cá pre fic'a unui „boeriu“, amu gresí fórte; cà-ci in viéti'a simpla si grea ea s'ar aflá neindestulita, nefericita. Pentru ea educatiunea acést'a ar fi calea catra o cadere sigura. Lucru naturalu, deórace fora aripe nu potemu sborá ²⁾).

Atát'a pe scurtu despre crescerea naturala. Se vorbimu acumu ceva despre a dóu'a insusfre a educatiunei, despre crescerea religiósá! (Va urmá).

¹⁾ Mam'a e buna. candu scie cresce prunci. I. B.

²⁾ Multe mame silescu ficele loru a sborá prea pe sus; dar' aripele loru suntu slabe si ele cadu intr'o afundime »de unde nu este reintórcere«. I. B.

Observari

asupra actului numitu

„Proiectu de regulamentu pentru scólele poporale si normale gr. or. din Archidieceasa“.

(Publicatu in »Scóla Romana« Nrii 18—24: 1876*).

(Urmare).

Unu paragrafu anume se se puna pentru directorii scolari, unde se se dca:

Detorintiele directorului scolariu suntu:

a) a aduce intregulu invetiamentu in tóte scólele de sub directiunea s'a la o uniformitate amesuratu ordinatiuniloru mai inalte si principialoru pedagogice, dupa spiritulu tempului presentu;

b) a supraveghiá, controlá si dirige tóte afacerile interne ale scóleloru;

c) a grigí prin cercetari dese, cá órele de prelegere se se tina regulatu;

d) a ecstrage din matriculele botezatfloru in fiacare comuna copii obligati a amblá la scóla dela 6—12 si dela 12—15 ani, amesuratu circulariului prea venerabilului consistoriu, Nr. 1811 ex 1875 si listele a le pastrá in archivulu respectivu alu scólei seau alu directoratului, spre a le avé la dispunere in casuri necesarie;

e) a ecsaminá aptitudinea corporala si spirituala a copiiloru, a-i primí ori a-i respinge dela scóla pe unu tempu anumitu, a-i promová ori retiné in cutare clasa, acést'a in contielegere cu invetiatoriulu si cu comitetulu scolariu respectivu;

f) a propune comitetului scolariu respectivu mobilara si inzestrarea scólei seau a scóleloru cu aparatele necesarie din tóte obiectele de invetiamentu, amesuratu legiloru scolastice si ordinatiuniloru ecsmise din partea autoritatiloru nóstre scolastice superioare si supreme;

g) a asistá la fiacare ecsamenu din scólele de sub directoratulu seu si a reportá superioritatiloru despre rezultatulu acelu'a, adaugându observarile sale facute in óre care privintia;

h) a portá unu protocolu generalu ecsactu despre toti copii, cari suntu obligati a amblá la scóla, cari ambla in fapta la scóla si cari nu o cérca de locu, aratandu intr'o rubrica speciala causele, din cari copii cutari nu ambla la scóla; unu alu doile protocolu va priví pedepsele dictate si banii incursi pentru neglegerea scóleloru; aceste protocóle se fia rubricate astfelu, in câtu se corespundia pe deplinu tuturoru asteptariloru si reerintiloru cu cea mai mare acuratétia; asia d. e. se cuprindia intre altele urmatóriele rubrice: dela cine seau incasatu banii? pentru ce? câti? prin cine? candu? unde s'au pusu? spre ce scopu? etc.

i) a subscrie si ecstradá atestatele scolariiloru abiturienti; fora scirea si invoirea sa nime nu are dreptu a dá atestate si a se mestecá in afacerile scolari interne;

l) a reportá in fiacare semestru superioritatiloru scolastice despre starea si aflarea scóleloru si invetiamentului respectivu din cerculu activitatei sale in genere;

m) a presidá si conduce adunarile de invetiatori de sub directoratulu seu, apói a staruí cá se se ecsecute tóte conclusále adunarei;

n) elaboratele trecute prin desbatere in siedintiele adunarei a le ascerne prea veneratului consistoriu spre revisiune;

o) a indemná pre scolari, capacitandu si pre parintii loru, a imbraçisiá scólele, meseriele si alte ocupatiuni de folosu;

p) a staruí din tóte poterile pentru crescerea fonduriloru scolari si pentru infintiarea altoru fonduri filantropice, precumu si pentru intemeierea de biblioteci, cumperarea de carti pentru copii seraci si procurarea de carti si foi pedagogice pentru perfectiunarea respectiviloru invetiatori;

r) a grigí, cá se se pórte protocóle regulate despre tóte desbaterile si afacerile conferintiloru si adunariloru invetiatoresci in afaceri scolarie, a portá unu protocolu de ecsubite si a staruí cá se se provédia fiacare scóla de sub directoratulu seu cu protocolu de imatriculare si de clasificatiuni;

s) directorulu scolariu e responsabilu de afacerile incredintiate lui si trebuie se fia gata a dá sém'a de starea scóleloru si a invetiamentului ori si cându i s'ar cere acést'a din partea autoritatiloru superioare si supreme, cu cari elu corespunde.

Nota. Acumu poftimu, pune la aceste sarcini si la altele multe, cari nu le mai numeru, pe unu „papa lapte“, apoi stái in locu si privesce la scóla, cumu i merge tréb'a . . . — Suntu intru adeveru protopopi, preoti, invetiatori, judi, notari, comitete etc., la cari se te inchini, — dá, façia de acestia totu respectulu!!! Déra apoi suntu si de aceia, cari in locu de a luminá, animá si inbarbatá poporulu, inca din contra 'lu intáneca si descurangéza, 'lu escusa pentru nepasarea sa façia de scóla sub tipu de binevoitoriu si compatimitoriu; inse ce dñu eu? dela antisti e prea destulu si numai se nu facea nimicu; déra apoi déca facu pe dosu? — . . .

t) Salariulu directorului scolariu la nici unu casu nu póte fi mai micu de 500 fl. v. a.

§. 47. Pe la midilocu in locu de: „ocupandu-se . . . pe langa afacerile bisericesci, si cu cele scolarie“; a se pune: „ocupandu-se atátu cu afacerile bisericesci câtu si cu cele scolarie“; ca dóra scóla nu e unu lucru lateralu, ci aici trebuie se fia principalu; déca inse óre cui acést'a nu i vine la socotéla, apoi déra fia si afacerile scolare nici mai multu nici mai puçinu decâtu colaterale cu cele bisericesci.

§. 48. Punctulu alu doilea la midilocu a se modificá asia: „Tóte reporturile, atátu dela directorii locali, câtu dela inspectorii districtuali trebuie se tréca“ . . . etc. . . .

§. 52. In fine a se adauge: „fiindu obligati, cá celu multu in decursu de trei ani se depuna ecsamenulu de cvalificatiune, in urm'a carui'a eo ipso devinu invetiatori definitivi in postululu loru.

§. 67. A se modificá cu totul asia: „excusarea

scolariloru dela frecventarea scólei numai singuru directorulu scolariu in contielegere cu invetiatoriulu respectivu o póte face — si numai in casuri ecstraordinaria; éra alti individi n'au dreptu a se amestecá in scóla spre a escusá pre elevi dela frecventarea ei la nici unu casu, tñendu-se afacerea acést'a de directorulu scolariu si de invetiatoriulu respectivu, carii insísi suntu respnsabili de progresu seau regresu.

Nota. Unii §§ paru a fi aflati si compusi de nesce ómeni, cari n'au nici idee de scóla. Nu i-ar mai trebú scólei alta rana, pre langa cele multe fórte greu de vindecatu, decátu se se mai amestece cáti „tuti-muti“ in afacerile ei si se escuse la scolari dupa placu; bietulu invetiatoriu se se silésca a-i aduná, apoi unu ne-preceptu se-i imprascia.

§. 68. Trebue lasatu cu totulu afara, cá unulu ce vrea se desbrace pre bietulu invetiatoriu chiaru si de dreptulu de a dispensá pre scolari — in casuri ecstraordinaria ce se potu ivi — celu multu de 3—4 ori in anu. Va se dica, tóta suflarea din lume, dupa multele detorintie, mai are si drepturi (ba suntu ómeni, cari au fórte puçine detorintie — déra drepturi destule —); numai bietulu invetiatoriu — are valuri de detorintie, este inse desbracatu de ori ce dreptu; acumu déca chiaru si unu regulamentu scolariu totu pe aceea córda canta — apoi la ce ne mai potemu asceptá noi invetiatorii? Éta cumpen'a dreptatiei!

§. 69. Pe la midílocu a se mai modificá asia: „invetiatoriulu . . . va avisá pre directorulu scolariu“ etc. (nu pre „inspectorulu“, pre care nu-lu dóre capulu de invetiatoriu) etc.

§. 71. In fine a se adauge: „intrebandu la obiectu si numai unulu de odata, nu mai multi; o intrebare, si apoi alta. déra nu 3—4 de odata.

§. 72. a) „inspectorulu“ localu este a se inlocuí preste totu cu „directorulu scolaricu localu“. De! fia! unu barbatu harnicu, preceptu, inteligentu si interesatu de scóla e cu totulu alta socotéla, póte face multu; déra unulu numai cu numele — de unu atare nici se n'audímu!

§. 74. a) „inspectorulu localu“ a se lasá amarului cu potcove-si cu totu, nu mai reporteze sinodului etc. „ce scie mocanulu, ce este safranulu?“ Ei bietii nu-si cunoscú chiamarea loru, apoi cumu voru pricepe ei se reporteze despre afacerile scolare? Déca vomu incredintiá afaceri scolare unoru atari „inspectoru“, apoi vai de scóla! Deci fia si aici suplinitu prin „directorulu scolariu“ ori prin „preotulu respectivu“.

§. 83. In fine a se adauge: „prelegerile nu va fi iertatu a se tñé sub decursulu servitiului D-diescu, ci dupa acela, luandu la elu parte tóta tinerimea.

§. 85. a) I., in fine a se adauge: „cántari bisericesci mai cu séma respnsurile corecte la sant'a liturgia.

4. Geografi'a si istori'a patriei cu deosebita privire la impregiurarile locale, apoi la patria si Romani; (éra „ceva din istor. si geogr. universala“ a se lasá de aici

afara, pana mai târdu, ca nu-i e loculu, pana candu se mai universéza si copii).

b) I. Bibli'a a se aratá scolariloru intréga (in natura), pentru cá se póta avé baremu încátu-va o idee despre s. scriptura; déra de a luá de acolo sentintie cetindu-o, — nu afflu de lipsa, ba tocma petrecere de tempu cu puçinu folosu; au nu consta istori'a biblica si catechismulu micu si mare din destule sentintie biblice? — deci „cetirea din biblia“ e prea multu, trebue lasata afara.

Sciu din pracsá, ca in anii 1871—2—3 am incercatu si io si mergea bine, ce e dreptu; hei, déra apoi rapesce tempu prea multu dela cealalte obiecte; apoi a progresá cu unu obiectu pe contulu altuái nu este cu cale; invetiamentulu trebue sa procéda egalú si paralelu in tóte obiectele.

4. In fine a se adauge si „pomaritul“ si va fi: „c) Elemente de agronomia, economia si pomaritu“.

(Va urmá).

Invetiamentulu intuitivu.

Masín'a de computu.

(Tractare practica.)

Me bucuru, micutíloru, cá va vedu astadi pre toti in scóla! Acumu se-mi aratati tablitiele cu ocupatiunile, ce le-ati avutu pre astadi. Udatu-v'ati spongiele dela tablitie? etc. 'Mi pare bine!

Prunciloru, astadi éra vomu invetiá ceva de nou; fiti numai atenti!

Noi cunóschemu multe obiecte de scóla; numesce unulu — T! Altulu — D! (Asia intréba invetiatoriulu, pana ce unu scolariu numesce si — masín'a de computu, cunoscuta deja scolariloru dupa nume). Ce e si masín'a — G? Pentru ce masín'a este obiectu de scóla — N? De câte ori se afla masín'a in scóla — M? Noi vomu invetiá astadi a cunósce tóte partile masínei! (Invetiatoriulu asiéza masín'a sus, pe unu scaunu ori pe més'a sa, in vederea tuturor scolariloru; elu se pune dupa masína seau de o lature de ea; partile se arata mai bine cu o vergé mai lunga). Uitatí-ve la partea acést'a! (aratandu talpile; s'ar' poté incepe si din sus in diosu, inse mie mi-a venitu mai bine asia). Pe partea acést'a stà masín'a; cumu se numesce aceea parte dela petiórele nóstre, cu carea stámu pe pamentu? Cumu potemu numí asiadara si partea acést'a dela masína? Care mai cunósce obiecte, cari inca au talpi — N? (cas'a, meliti'a, sani'a etc.) Cumu se chiama acestea (aratandu dungile) la talpi? Cumu potemu dice asia dara ca suntu talpile masínei — B? (Respnsu intregu: Talpile masínei suntu dungate). Despre care obiecte amu mai dísu noi, cá suntu dungate — G? Inca odata: cumu suntu talpile la masína — B? C? Toti! — Cumu stau talpile la masína — N? Mai numesce obiecte, cari stau orizontalu! Altulu — F? Mai spune-mi inca odata: cumu stau talpile masínei — T! Toti! Tñeti minte! Cumu

amu dîsu, cã suntu talpile masînei — G? (dungate). Cumu amu dîsu apoi, cã stau ele — F? (orizontalu). Cumu vomu poté noi dîce acést'a de odata — G? Asia, talpile masînei suntu dungate si stau orizontalu (Repetitiune, deprindere!) Cumu se numesce partea acést'a? (aratându petiórele pana unde se incepe cadrulu*). Cari obiecte din scóla mai au petióre? Cumu suntu petiórele masînei — N? Ce mai e la masîna dungatu — D? Cumu stau petiórele la masîna — H? Mai numesce unu obiectu din scóla, care se stêe verticalu — P! Pentru ce dîcemu, cã acestea stau verticalu — R? Mai numesce-mi odata partile, despre cari amu vorbitu — T! Nu mi-ati spusu inse: câte petióre are masîn'a — D? Dar talpi câte are? Cumu amu dîsu cã suntu talpile — N? Cumu amu dîsu cã suntu sî petiórele, D? Cumu vomu poté noi dîce acést'a mai scurtu — M? Asia: talpile sî petiórele suntu dungate! Bine! Cumu amu dîsu cã stau talpile — R? Cumu amu dîsu cã stau petiórele — F? Potemu dîce intr'un'a: talpile si petiórele stau verticalu — M? Dar: orizontalu — G? Nu! Pentru ce nu? Asia dara cumu trebue se dîcemu — B? Asia: talpile stau orizontalu, ér petiórele verticalu! Dîceti acést'a cu totii de 3 ori!

Fiti atenti, cã vomu merge mai in sus: cumu amu numitu noi lemmulu dela tablit'a fora laspede — R? Partea acést'a a masînei inca o vomu numí cadru. In catrau fuge partea acést'a a cadrului — F? (aratandu partea drépta). Cumu stã asia dara partea acést'a, I? Ce amu dîsu cã mai stã verticalu la masîna — N? Cumu e partea acést'a a cadrului — G? (dungata). Dar partea acést'a — cumu stã — R? (aratandu partea stânga). Cumu vomu poté noi dîce acést'a de odata — I? (Partea drépta si partea stânga stau verticalu). Cumu amu dîsu, cã e laturea drépta? Cumu e sî cea stânga! Cumu putem noi dîce acést'a mai scurtu. — N? (Laturea drépta si laturea stânga suntu dungate). De care laturi ale cadrului nu amu vorbitu inca — S? (de cea din susu si de cea din diosu). Cumu se chiama laturea aceea — D? Cumu e laturea cea din sus a cadrului — A? Cumu e sî cea din diosu — R? Cumu vomu dîce acést'a mai scurtu — I? Cumu stã laturea cea din susu a cadrului — T? Cumu stã si cea din diosu — R? Dî-le acestea mai scurtu! Laturea din susu si laturea din diosu a cadrului stau orizontalu. Mai numesce inca odata tóte partile cadrului — R! Spune, cumu stã fia care din ele — T! Spune, cumu este fia care — M! Asia!

Ce mai are masîn'a afara de partile, de cari amu vorbitu — N? Cumu numiti voi fierutiile acestea — G. (vergele). Unde ati mai vediutu voi vergelutie cá acestea — N? Pentru ce le pune mama-ta la alergátóre — I? Din ce-su facute vergelutiile acestea — N? Cumu suntu vergelutiile: dungate cá talpile — R?

Asia e: ele suntu rotunde. Asiadara inca odata: cumu suntu vergelutiile? (Repetre, deprindere!) Ce se afla in vergelutie, seau: in ce suntu bagate vergelutiile — G? In locu de globurele, mai potemu dîce si bile. Asiadara: in ce suntu bagate vergelutiile? Cumu suntu bilele? Din ce suntu facute bilele — N? (Formulare si deprindere: Bilele suntu rotogóle si colorate si suntu facute din lemmu).

Recapitulare. Despre care parte a masînei amu vorbitu noi mai ântâiu — R? Ce amu dîsu despre talpi — G? Despre care parte amu vorbitu apoi? Ce amu dîsu despre petióre — N? Despre care parte amu vorbitu — a treia? Ce amu dîsu despre cadru? Despre care parte amu vorbitu dapa acéstea — P? Ce amu dîsu despre vergelutie — T? Ce amu dîsu si despre globurele — N?

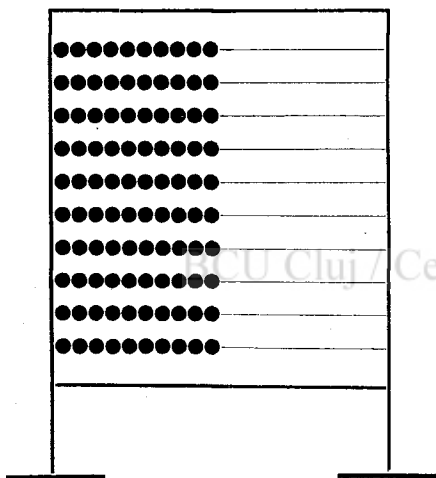
Din ce e facuta masîn'a — A? Cine face masîn'a — B? Cumu se numesce omulu acel'a, care face masîn'a? (Aici s'a vorbitu despre maiestri). La ce intrebuintiamu noi masîn'a — N? Ce mai intrebuintiamu noi la computu — R? Si inca ce — afara de lemmutia — G?

Desemnarea masînei. Aduceti-ve aminte: candu amu vorbitu despre tabla — ce amu facutu dupa ce amu gatatu a vorbí despre ea — R? (amu desemnatu-o). Asia vomu face si cu masîn'a, fiti numai atenti! Déca ne uitamu bine la masîna, vedemu ca unele din partile ei ni-se arata cá puncte, altele cá linie. Cari ni-se arata cá puncte — N? (bilele). Cari ni-se arata cá linie — D? (tóte celelalte parti). Pentru aceea spre a desemná masîn'a de computu, nu avemu lipsa de câtu de puncte si linie. — Partile, cari ne arata linie, unele suntu verticale, altele orizontale; cari suntu verticale? cari orizontale? Partile verticale trebue se le desemnamu prin linie verticale, cele orizontale prin linie orizontale. — Unele parti suntu mai gróse, altele mai subtîri; cari suntu gróse? cari subtîri? Partile gróse trebue se le desemnamu prin linie mai gróse, cele subtîri prin linie mai subtîri.

Acumu se incepemu a desemná. Ati dîsu intr'o dí, ca ve vine mai usioru a desemná linie din susu in diosu; aici se potrivece chiar bine se desemnamu mai ântâiu partile verticale — seau cari fugu —? Bine, din susu in diosu. Câte suntu? Care se o desemnamu mai ântâiu? (cea de-a stang'a). Pentru ce? (si la scrisu mergemu dela stâng'a spre drépt'a). Cumu se fia lini'a: grósa ori subtîre? Pentru ce grósa? (arata o parte grósa). Asiadara o se desemnu o linia verticala si grósa — éca-o! (Invetiatoriulu se ingrisesce de timpuriu, cá tabl'a se fia curatîta si negrita, si desémna lini'a respectiva cu man'a libera câtu se póte de dreptu si nededu, edeca esemenea de grósa). Acumu adóu'a linia — totu asia; inse in care departare? Ne va aratá masîn'a. Ea este mai inalta, decâtu larga si anume déca vomu impartí unu petióru de diosu pana susu in 3 parti asemenea de mari (se marchéza), dóue din ele facu

*) Erá dóra mai bine a luá petiórele pana sus, vorbindu de stelagiulu masînei.

acuratu departarea petiíoreloru; asiadara (invetiatoriulu ié pe unu metru seau linealu cele 2 parti si mesura distanti'a petiíoreloru) voiú desemná alu doile petioru aici (se face). Pe ce stau petiíorele masfnei? (pe talpi). Cumu fugu talpile? (orizontalu). Voiú desemná deci si talpile — orizontalu si asemenea de lungi de o parte a petiorului, cá si de cealalta parte (se face). Acumu voiú desemná cadrulu. Liniele de a stâng'a si de a drépt'a stau deja; cari mai lipsescu? Voiú incepe cu cea din sus; cumu fuge ea? (orizontalu)! Éca-o! Acumu cea din diosu; cumu fuge si ea? Dar' unde se o desemnu, adeca câtu de diosu? (câtu face si departarea petiíoreloru). Éca si pre acést'a! Cadrulu este gat'a. Ce mai lipsesce? (vergelutiele si bilele). Câte vergelutie suntu? Ele trebuie desemnate subtíre, éca-mi ascutu cret'a; voi inca se ve ascutíti stilurile, candu veti desemná vergelutiele. Vergelutiele suntu asemenea de departe un'a de alt'a si paralele (invetiatoriulu marchéza distanti'a ántáiu prin puncte). Éca-le! Acumu bilele — asia. Éca masín'a desemnata!

Acumu se o desemnati si voi pe tablitiile vóstre. Ce veti desemná mai ántáiu? cumu? Dupa aceea? cumu? etc.

Urmandu invetiatoriulu astfelu, ce e dreptu, i vá trebuiu tempu multu, inse fruptele voru fi dulci — pentru scolari. Trebuie se marturisescu, ca desí am pe septemana 6 óre pentru invetiamentulu intuitivu si propunu numai in clas'a incepatória, totusi abia la finea septemanei am fostu gat'a cu tractarea masfnei. Pe chartía lucrulu merge mai iute, buna óra cá si in planulu d-lui Munteanu, in scóla inse merge altmintrea. —

N. Ir. Popu, invetiatoriu in Ohab'a*).

*) Gratulamú d-lui Popu la lucrulu de sus! D lu Popu este unu invetiatoriu teneru, propune in scóla abia de unu anu; cu tóte acestea procedur'a sa este buna, sigura si vedesce talentu pedagogicu. Totu asia, totu voinicescu — inainte! Déca ni-ar fi permisú, amu recomandá d-lui Popu si altoru invetiatori tineri un'a: la totu lucrulu a-si satorí mai ántáiu unu — planu relativu. »Den Zufall lässt nur der Gedankenlose walten; wer mit Bedacht zum Ziele strebt, verfährt nach festem Plan« — díce Goethe. R. S. R.

Instrumentu fundatiunalu

pentru institutetele de invetiamentu si educatiune din districtulu Naseudului in Transilvani'a.

(Urmare.)

In privinti'á sus atinselorú fonduri asiá numite: alu „**monturului**“, seau fondulu de „**stipendia**“, si alu „**proventelorú**“ seau „**scolasticu centralu districtualu**“ au urmatu pana acum'a urmatóriele decisiuni:

A. Autografulu prea inaltu imperatescu din 27 Augustu 1861, prin carele **Maiestatea Sa Ces. Reg. Apostolica** prea bunulu nostru **Monarchu si Mare Principe Franciscu Josefu I-ulu** s'a induratu prea gratiosu a determiná:

a) Cumu cá fondulu asiá-numitu alu monturului de impreuna cu isvórale si venitele lui este proprietatea celoru 44 comunitati fóste granitiarie mai sus insemnate, care dupa conclusulu reprezentantilorú granitiari din 1851 **are se remana unu bunu comunu si nedespartibilu alu numiteloru comunitati**, din alu carui venitu au se se ajutore fii fostilorú granitiari la scóle si institute mai inalte de invetiamentu si educatiune.

c) Cumu cá dreptulu regalú de cárcimaritu din comunitatíle: **Naseudu, Salv'a, Hordou, Telciu, Romuli, Bichisiu, Suplaiu, Poieni, Zagr'a, Runcu, Mititeiu, Mocodu, Rebrisiór'a, Rebr'a-mare, Parv'a, Neposu, Feldru, Ilv'a-mica, Ilv'a-mare, Lesiu, Magura, St.-Josefu, St.-Georgiu, Maieru, Rocn'a-vechia, Rocn'a-nóua, St.-Ioan'a si Nusfalau** este proprietatea acestoru comunitati, si dupa ecpirarea tempului ecsarendarei seau alu dedicarei facute prin c. r. erariu financiaru cá fostu administratoru alu acelu regalú, este a se transpune in proprietatea si faptic'a posesiune a respectiveloru comunitati mai sus insfrate, care regalú apoi in 1-a Novembre 1861 conformu protocolulu din aceea dí s'a si transpusu prin c. r. directoru financiaru de cercu din Bistritia: **Michaelu Traugot Suchanegg** cá reprezentantele ces. regescului erariu financiaru in faptic'a posesiune si administratiune a comunitatilorú respective.

B. Cu decisiunile comisiunei c. r. regulatórie de posesiune pentru fostulu alu II. regimentu romanu de granitia din 26 Iuniu 1862, Nr. 76 si din 19 Iuliu 1863, Nr. 391, s'au transpusu in proprietatea si posesiunea celoru 44 comunitati fóste granitiarie spre scopuri esclusivu scolastice, si adeca: casele de impreuna cu tóte apertinentiele lorú de sub Nr. casei 308, 2, si 43 pentru inlocarea scólei normale si a scólei de fetitie, ér casele cu tóte apertinentiele lorú de sub Nr. casei 40, 42, 44 si 306 pentru locuinti'a docentilorú scólei normale.

C. Invoírea seau legamentulu mai sus scrisu aflandu-se in consunantia cu prea inaltulu autografu imperatescu din 27 Augustu 1861, prin ordinatiunea prea inalta a **Maiestatiei Sale ces. reg. si apostolice** din 3 Septembre 1863 sub Nrulu aulicu 1722 s'a aprobatu in tóta ecstensiunea sa.

Prin urmare averea consacrată prin sus numera-tele comunități foste granitiarie spre scopuri instituționale este:

a) Fondulu asiá numitu alu **monturului** de împreună cu tóte isvórale lui, carele în sensulu punctului II alu învoirei de mai sus pórtă numirea de „**Fondu de stipendia**“, și ale carui isvóra înca nu se potu de-tiermuri până la total'a și definitiv'a regulăre a posesiunii de pre teritoriulu fostului regimentu alu II-lea romanu, dara capitalulu lui pecuniariu în presente trece preste 75,000 fl. v. a. statatoriu parte în obligatiuni de statu, parte în sume elocate la privati.

b) Fondulu **proventelor**, carele până acum'a stă numai din dreptulu regalu de cărcimaritu alu celor 29 comunități mai sus însemnate, și în sensulu punctului II alu numitei învoiri de acumu încolo se numesce: „**Fondu scolasticu centralu**“, și carele după subtragerea partei a patr'a, ce curge în ladile respectivelor comunități, apoi a contribuțiunei imperatesci și a spese-lor administrative, tóte conformu punctului alu VI, 1, alu numitei învoiri, după cumu arată protocoálele de ecs-arendarea de până acum'a, aduce unu venitu curatu anualu după calcululu de midilocu, căm de 20,000 fl. v. a. din care viu de a se sustiné instituttele de invetiamentu și educatiune proiectate în punctulu VI alu învoirei mai sus scrise, și din carea restulu întrecatoriu preste spesele anuale se capitaliséza spre sigurant'a ecsisintiei institutelor acestor'a pre viitoriu și pentru casuri neprevădute.

c) Casele de împreună cu tóte apertinentiele loru din opidulu Naseudu de sub Nrulu de casa 2, 40, 42, 43, 44, 306 și 308, cari înse de prezentu se afla mai de totu ruinate.

D. Pre bas'a învoirei mai sus scrise și aprobate cu prea înaltulu decretu din 3 Septembrie 1863, Nrulu aul. 1722, și dre bas'a documentelor despre cantitea venitulu curatu anualu alu fondului scolasticu centralu, cu prea gratiosulu decretu regescu din 4 Maiu 1862 Nr. 829, întinatu cu prea laudat'a ordinatiune guberniala din 15 Maiu 1864 Nr. 15,694 s'a datu prea înalt'a concesiune, cá se se reorganizeze, respective reintemeieze:

1. Cele cinci scóle triviale cu câte trei clase din comunitățile: Zagr'a, Telciu, St. Georgiu, Borgo-Prundu și Monoru.

2. Scól'a normala cu 4 clase din opidulu Naseudu.

3. Se se înfiintieze unu gimnasiu inferioru în opidulu Naseudu aplacidandu-se pentru tóte acestea și spesele anuale în sum'a totala de 9,790 fl. v. a.

Totu cu acést'a înalta ordinatiune se cere dela comunitățile fundatórie unu **instrumentu fundatiunalu** despre tóte veniturile loru consacrate spre scopuri instituționale.

E. Deci dara subscrisulu comitetu granitierescu cá corpu moralu și reprezentantia legala a celor 44 comunități foste granitiarie, care dela locurile mai înalte,

și deosebi prin emisele fóstei ces. reg. locotenentie pentru **Transilvani'a** d. d. 18 Fauru 1851, Nr. 3598, 7 Aprile 1851, Nr. 7900, 3 Septembrie 1852, Nr. 3598, 9 Octobre 1854 Nr. 18731/3098 și 18 Septembrie 1860 Nr. 16432 este recunoscutu de atare, după ce în sus descris'a „**invoire**“ seau legamentu imprumutatu alu totororor comunităților foste granitiarie și deosebi prin punctulu IV alu acelei învoiri, este pusu pre scaunulu proprietariloru granitarii în privinti'a fonduriloru specificate granitiarie, și însărcinatu cu administrarea acestorur fonduri, precumu și cu înfiintierea, reorganizarea și administrarea proiectatelorur institutute de invetiamentu și educatiune sustinende din veniturile sus însemnatelorur fonduri:

1. Declara prin acestu instrumentu înaintea lui Domnedieu și a omenimei cu glasu unanimu, tare și obligatoriu pentru sêne și pentru următorii lui în acést'a calitate: cumu că dinsulu cá corpu moralu recunoscutu, fiindu petrunsu de zelulu pentru cultur'a și educatiunea poporului romanu, pentru cari suntu destinate acelea fonduri, primesce problem'a și sarcin'a acést'a fórte mare și grea impusa lui cu „**invoirea**“ și legamentulu de mai sus și se obliga tare și irevocabilu: cumu că cu tóta scumpetatea o va portá și duce în deplinire, și nice candu și sub nice o împregiurare nu se va retrage, nice va lasá din manile sale puterea data sie-si prin proprietarii fundatori;

2. Declara mai încolo serbarotesce în numele seu și alu proprietariloru comunități foste granitiarie atâtu înaintea **Maiestatiei Sale Ces. Reg. Apostolice și a marelui principe și domnitoriu: Franciscu Josefu I-ulu și a următoriloru sei prea înalti**, precumu și înaintea **înaltului regimu** cu votu unanimu irevocabilu și imprumutu obligatoriu, atâtu pentru sêne cá impoteritu, câtu și pentru comunitățile proprietarie și fundatórie, cumu că sus specificatele fonduri și adeca „**fondu scolasticu centralu districtualu**“ și „**fondu de stipendia**“ în tóta întregitatea lor și de împreună cu tóte veniturile și isvórale lor de până acum'a și cari se voru mai deschide din tempu în tempu, precumu și cu casele enumerate sub Nrui de casa 2, 40, 42, 43, 44, 306 și 308 și locurile cari se voru mai procurá pentru înlocarea edificialorur proiectate sub Nr. VI 4 lit. f. și 5 lit. a. alu învoirei de mai sus, le dedica și prin acestu instrumentu, și au se remana dedicate pentru totu déun'a cá bunuri instituționale pentru corpu, respective comunitățile foste granitiarie, din cari au se se înfiintieze după potintia și se se sustina tóte acelea institutute de invetiamentu și educatiune, câte suntu proiectate în sus atins'a învoire și cumu că ofertele de materiale și altele enumerate sub punctulu VII. B. alu învoirei se voru scóte și întrebuintiá singuru numai pentru edificiale proiectate în aceea învoire și destinate pentru scopuri de invetiamentu și educatiune totu acolo enumerate și în urma:

3. Declara serbarotesce atâtu în numele seu câtu și alu următoriloru sei și se obléga tare și cu putere

de lege atâtu inaintea Maiestatii Sale a prea bunului nostru Monarchu si mare principe: **Franciscu Josefu I-lu** si a urmasloru sei prea inalti, câtu si inaintea inal-tului regimu: cumu că fondurile lui incredintiate spre administrare in privinti'a economica le va administrá independentu, inse strinsu între marginile legiloru si regu-lamenteloru sustatórie in privinti'a administrarei **fon-durilor publice institutiunale**, de unde urméza: că in privinti'a administratiunei comitetulu nu va suferi nice unu amestecu strainu, de câtu numai suprem'a in-spectiune a **Monarchului** si a **Guberniului** seu, ér in-stitutele de invetiamentu si educatiune proiectate si in-sirate in punctulu VI alu invoirei sus descise le va in-fiintiá, reorganísá, sustíne si administrá pre bas'a si in-tre marginile puncteloru acelei invoiri, confórme legiloru ce sustau in acést'a privintia si adeca dupa urmatóriale principia:

(Va urmá).

Bibliografia.

Proverbele Romaniloru. Adunate si edate de I. C. Hintiescu. Sábiiu. Editur'a si tipariulu tipografiei eredei de Closius. 1877. Dedicat de editoru: Onoratei „Asociatiuni Transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu“. 14 cóle; pretiulu 60 cr.

Literatur'a romana se imbogatiesce pe dí ce merge; semnu invederatu despre progresulu nostru culturalu. Cu bucuria trebuie se salutámu aparinti'a opului de susu. Elu imple o lacuna yechia in literatur'a nóstra, conti-nendu 3169 de díceri seau proverbe populare adunate cu multa grigia si ordinate in seria alfabetica dupa cu-vintele principale din ele.

Dela fericitulu A. Panu, care inca ne lasá o colec-tiune prea interesanta, unu tesauru nestimatu de díceri populare sub titlu'a: „Povestea vorbei“ in trei tom., colectiunea d-lui Hintiescu este unic'a de felulu acest'a. Pretiulu ei se maresce si mai tare prin aceea, ca cele mai multe díceri suntu rimate, ceea-ce le da o forma mai placuta si mai usióra de conservatu in memoria.

Proverbele s'au numitu „intieleptiunea pe strade“. Cuprinsulu loru este o filosofía adúnca a poporului, maccime de viétia traduse din ecsperinti'a si patimele ui, prin ele se sbiciuesce vitiulu si se recomanda virtutea.

Recomandamu deci acést'a colectiune de proverbe, si suntemu convinsi, ca ele nu voru lipsi din cas'a car-turariloru romani, cu atâtu mai puçinu, cu câtu adjus-tarea este placuta, pretiulu fórte moderatu. Cu alta ocaziune vomu reproduce si noi unele din proverbe. 3.

Varietati.

(Inspectoratu scolasticu supremu). Dupa cumu scrie „Kelet“, E. S. D-lu Episcopu romano-catolicu din

Alb'a-Iulia Dr. Michaile Fogarasy a instituitu unu „su-premu inspectoratu scolasticu centralu“, carele se fia episcopului mana de ajutoriu in tóte afacerile scóleloru populare din diecesa, se faca propuneri relative si se supravegheize si promoveze mersulu regulatu alu aface-riloru scolarie. — Dieu, scólele populare merita o deo-sebita atentiune. —

(Scolari seraci). La 15 Novembre a. c. fura eliminati din scólele comunale din Budapest'a o multíme de scolari din cauza, ca nu potura respunde la tempu didactrulu prescisu. Singuru numai la scól'a reala su-perióra din strad'a „Caprei negre“ mai multu de 100 elevi primira — in urm'a unui mandatu supremu — consiliulu a-si luá remasu bunu dela clasa si a nu-se mai întórce. Efectulu acestei declaratiuni nu se póte descrie; cei mai multi parasira scól'a plângündu, intre acestia unii modelu de diligintia si portare buna. — In capital'a Ungariei!

(Lipsa de profesori in Romani'a). Ministrulu instructiunei publice din Romani'a, in vederea necesi-tatii ce se sême de profesori speciali in invetiamen-tulu publicu din tíera, a decisu a tramite la universi-tatle din Françi'a si Germani'a siese tineri din cei ce au terminatu invetiaturile facultatiloru din tíera si adeca: unulu pentru matematice pure, unulu pentru sciintiele naturale, unulu pentru fisica si chimia, fiacare din acesti trei pe terminu de 3 ani si cu conditiune de a obtíne titlulu de doctoru in sciinti'a respectiva; mai incolo: doi pentru litere, din cari unulu in specialu pentru pe-dagogia si didactica si altulu pentru filologi'a latina, pe terminu de 4 ani fiacare si cu conditiune de a luá doc-toratu in litere seau filosofía; si in fine unulu pentru sciintiele de statu si in specialu financiele si statistic'a pe terminu de 2 ani si cu conditiune de a obtíne titlulu de doctoru. Burs'a (stipendiulu) ce s'a facutu este de 3000 lei pe anu. Concursulu pentru obtínera acestoru burse va avé locu la 1-a Fauru 1877. Conditiiunile suntu cele prevediute in legea instructiunei la partea II, capu I, secti'a II.

(Consumulu de chârta). In urm'a unei statistice mai nóue s'a aflatu, ca Statele-unite, mai vêtosu prin immensulu numeru de diuaria, consuma mai multa chârta de câtu Françi'a si Angli'a impreuna luate. In Statele-unite suntu prestre 3000 fabrice de chârta, cari produc pe anu 200.000 tóne, à 2000 puncti. Chârta acést'a cu cea importata din afara dà de fia-care indi-vidu unu consumu de 17 puncti, in Russi'a se vine pe unu individuu 1 punctu, in Spani'a 1½, in Austri'a 3½, in Itali'a 3½, in Françi'a 7, in Germani'a 8½, si in Angli'a 11½. Pe totu rotogolulu pamentului suntu 3960 fabrice de chârta, cu circa 90.000 lucratori si 180.000 lucrátore, fora a se computá aci individii cei multi, cari se ocupa cu cumperarea sdren-tieloru. 3.